

ISSN 2076–1554

Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ВГО Українська академія наук

Видавництво «Гілея»

Гілея

*Науковий вісник
збірник наукових праць*

- *Історичні науки*
- *Філософські науки*
- *Політичні науки*

Випуск 131 (№ 4)

Київ – 2018

Збірник засновано 2004 року. Вихід з друку – щомісячно**Фахове видання**

з філософських, політичних наук затверджено наказом Міністерства освіти і науки України
№ 747 від 13 липня 2015 р., з історичних наук наказом МОН України № 1328 від 21 грудня 2015 р. (перереєстрація)

Свідоцтво про державну реєстрацію (перереєстрацію) друкованого засобу
масової інформації: серія КВ № 22632-12532ПП від 24 квітня 2017 року

Друкується за рішенням:

Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
(протокол № 12 від 05 квітня 2018 р.)

Збірник входить до міжнародних баз

Google Scholar; Index Copernicus (Польща); EBSCO Publishing, Inc. (USA); SIS (Scientific Indexing Services) (USA); InfoBase Index (Індія).

Шеф – редактор:

Андрущенко В. П.,
д-р філос. наук, проф., член – кор. НАН України,
акад. НАПН України
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Головний редактор:

Вашкевич В. М.,
д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Співредактори:

Акопян В. Г.,
д-р філос. наук, ст.н.с. (Україна, Київ)
Кивлюк О. П., д-р філос. наук, ст.н.с.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Муляр В. І.,
д-р філос. наук, проф. (Україна, Житомир)

Відповідальний секретар:

Халамандик В. Б.,
д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Редакційна рада:

Андрущенко В. П., д-р філос. наук
проф., член – кор. НАН України, акад. НАПН України
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Вашкевич В. М., д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Зеленков А. І., д-р філос. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)
Колесник В. Ф., д-р іст. наук, проф.,
член–кор. НАН України (Україна, Київ)
Мирзаханян Р., д-р іст. наук, проф. (Вірменія, Єреван)
Михальченко М. І., д-р філос. наук, проф.,
член – кор. НАН України (Україна, Київ)
Панчук М. І., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)
Рафальський О. О., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)
Савельєв В. Л., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Солдатенко В. Ф., д-р іст. наук, проф., член–кор. НАН України
(Україна, Київ)
Степико М. Т., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ)

Редакційна колегія:**З історичних наук:**

Войцехівська І. Н., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)
Дробот І. І., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Журба М. А., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Лазько Г. Г., д-р іст. наук, проф. (Білорусь, Гомель)
Лисак В. Ф., д-р іст. наук, проф. (Україна, Маріуполь)
Мезга М. М., д-р іст. наук, проф. (Білорусь, Гомель)
Михайлюк В. П., д-р іст. наук, проф. (Україна, Старобільськ)

Стоян Т. А., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Сушко О. О., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Чернега Л. М., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Шаповал Ю. І., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)

З філософських наук:

Абасов А. С., д-р філос. наук, проф. (Азербайджан, Баку)
Базалук О. О., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ)
Бех В. П., д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Воронкова В. Г., д-р філос. наук, проф. (Україна, Запоріжжя)
Герасимова Е. М., д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Гарбар Г. А., д-р філос. наук, проф. (Україна, Миколаїв)
Жадько В. О., д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Жижко Т. А., д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Купчал С. В., д-р філос. наук, проф. (Україна, Полтава)
Миколайчук А., д-р хабілітований, проф. (Польща, Познань)
Онїско О. Ф., д-р техн. наук, проф. (Україна, Київ)
Свириденко Д. Б., д-р філос. наук, доц.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Терещинський С. О., д-р філос. наук, доц.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Тещлав С., д-р філос. наук, проф. (Польща, Бидгощ)
Яшанов С. М., д-р пед. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

З політичних наук:

Андрусиньш Б. І., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Андрюкайтене Р., д-р PhD соціальних наук (менеджмент),
(Литва, Маріямполь)
Бабкіна О. В., д-р політ. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Балабанов К. В., д-р політ. наук, проф. (Україна, Маріуполь)
Варзар І. М., д-р політ. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Васильчук Є. О., д-р політ. наук, доц. (Україна, Черкаси)
Войналович В. А., д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
Іванов М. С., д-р політ. наук, проф. (Україна, Миколаїв)
Картунов О. В., д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
Кізіма С. А., д-р політ. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)
Котигоренко В. О., д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
Крась І., д-р хабілітований, проф. (Польща, Ченстохов)
Лапина С. В., д-р соц. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)
Макаренко Л. Л., д-р пед. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Остапенко М. А., д-р політ. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Римаренко С. Ю., д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
Срогошу Т., д-р хабілітований, проф. (Польща, Ченстохов)

Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К. : «Видавництво «Гілея», 2018. – Вип. 131 (4). – 502 с.

Концепція збірника базується на багатоплановому науковому висвітленні проблем інформаційної цивілізації, що формується. Основні рубрики охоплюють галузі історичних, філософських та політичних наук. Розрахований на фахівців гуманітарних та соціально-політичних наук.

ISSN 2076-1554

Natsional'nyy pedahohichnyy universytet
imeni M. P. Drahomanova

VHO Ukrayins'ka Akademiya Nauk

Vydavnytstvo «Hileya»

Hileya

*naukovyy visnyk
zbirnyk naukovykh prats'*

- *Istorychni nauky*
- *Filosofs'ki nauky*
- *Politychni nauky*

Vypusk 131 (№ 4)

Kyyiv – 2018

Zbirnyk zasnovano 2004 roku. Vykhid z druku – shchomisyachno

FAKHOVE VYDANNYA

z filosofs'kykh, politychnykh nauk zatverdzheno nakazom Ministerstva osvity i nauky Ukrainy
№ 747 vid 13 lypnya 2015 r., z istorychnykh nauk nakazom MON Ukrainy № 1328 vid 21 hrudnya 2015 r. (pereyestratsiyu)

Svidotstvo pro derzhavnu reyestratsiyu (pereyestratsiyu) drukovanoho zasobu
masovoyi informatsiyi: seriya KV № 22632-12532PR vid 24 kvitnya 2017 roku

Drukuyet'sya za rishennyam:

Vchenoyi rady Natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova
(protokol № 12 vid 05 kvitnia 2018 r.)

Zbirnyk vkhodyt' do mizhnarodnykh baz:

Google Scholar; Index Copernicus (Pol'shcha); EBSCO Publishing, Inc. (USA); SIS (Scientific Indexing Services) (USA); InfoBase Index (Indyya).

Shef–redaktor:

Andrushchenko V. P., d–r fil. nauk,
prof., chlen – kor. NAN Ukrainy, akad. NAPN Ukrainy
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)

Holovnyy redaktor:

Vashkevych V. M., d–r fil. nauk, prof.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)

Spivredaktory:

Akopyan V. H., d–r fil. nauk, st.n.s. (Ukrayina, Kyiv),
Kyvylyuk O. P., d–r fil. nauk, st.n.s.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Mulyar V. I., d–r fil. nauk, prof. (Ukrayina, Zhytomyr)

Vidpovidal'nyy sekretar:

Khalamendyk V. B., d–r fil. nauk, prof.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)

Redaktsiyna rada:

Andrushchenko V. P., d–r fil. nauk, prof.,
chlen – kor. NAN Ukrainy, akad. NAPN Ukrainy
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Vashkevych V. M., d–r fil. nauk, prof.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Zelenkov A. I., d–r fil. nauk, prof. (Bilorus', Mins'k)
Kolesnyk V. F., d–r ist. nauk, prof.,
chlen–kor. NAN Ukrainy (Ukrayina, Kyiv)
Myrzakhanyan R., d–r ist. nauk, prof. (Armeniya, Yerevan)
Mykhal'chenko M. I., d–r fil. nauk, prof.,
chlen – kor. NAN Ukrainy (Ukrayina, Kyiv)
Rafal's'kyi O. O., d–r ist. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv)
Savel'yev V. L., d–r ist. nauk, prof.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Soldatenko V. F., d–r ist. nauk, prof.,
chlen–kor. NAN Ukrainy (Ukrayina, Kyiv)
Stepyko M. T., d–r fil. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv)

Redaktsiyna kolehiya:**Z istorychnykh nauk:**

Voytsekhivs'ka I. N., d–r ist. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv)
Drobot I. L., d–r ist. nauk, prof.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Zhurba M. A., d–r ist. nauk, prof.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Laz'ko H. H., d–r ist. nauk, prof. (Bilorus', Homel')
Lysak V. F., d–r ist. nauk, prof. (Ukrayina, Mariupol')
Mezha M. M., d–r ist. nauk, prof. (Bilorus', Homel')
Mykhaylyuk V. P., d–r ist. nauk, prof. (Ukrayina, Starobil's'k)
Stoyan T. A., d–r ist. nauk, prof.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)

Sushko O. O., d–r ist. nauk, prof.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Cherneha L. M., d–r ist. nauk, prof.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Shapoval Yu. I., d–r ist. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv)

Z filosofs'kykh nauk:

Abasov A. S., d–r fil. nauk, prof. (Azerbaydzhan, Baku)
Bazaluk O. O., d–r fil. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv)
Bekh V. P., d–r fil. nauk, prof.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Voronkova V. H., d–r fil. nauk, prof. (Ukrayina, Zaporizhzhya)
Harbar H.A., d–r fil. nauk, prof. (Ukrayina, Mykolayiv)
Herasyмова E. M., d–r fil. nauk, prof.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Zhad'ko V. O., d–r fil. nauk, prof.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Zhyzhko T. A., d–r fil. nauk, prof.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Kutsepal S. V., d–r fil. nauk, prof. (Ukrayina, Poltava)
Mykolaychak A., d–r khabilitovanyy, prof. (Pol'shcha, Poznan')
Onipko O. F., d–r tekhn. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv)
Svyrydenko D. B., d–r fil. nauk, dots.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Terepyschyy S. O., d–r fil. nauk, dots.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Tetslav S., d–r fil. nauk, prof. (Pol'shcha, Bydoshch)
Yashanov S. M., d–r ped. nauk, prof.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)

Z politychnykh nauk:

Andrusyshyn B. I., d–r ist. nauk, prof.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Andryukaytene R., d–r PhD sotsial'nykh nauk (menedzhment),
(Lytva, Marijampol')
Babkina O. V., d–r polit. nauk, prof.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Balabanov K. V., d–r polit. nauk, prof. (Ukrayina, Mariupol')
Varzar I. M., d–r polit. nauk, prof.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Vasyl'chuk Ye. O., d–r polit. nauk, doc. (Ukrayina, Cherkasu)
Vynalovych V. A., d–r polit. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv)
Ivanov M. S., d–r polit. nauk, prof. (Ukrayina, Mykolayiv)
Kartunov O. V., d–r polit. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv)
Kizima S. A., d–r polit. nauk, prof. (Bilorus', Mins'k)
Kotyhorenko V. O., d–r polit. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv)
Kras' I., d–r khabilitovanyy, prof. (Pol'shcha, Chentokhov)
Lapyna S. V., d–r sots. nauk, prof. (Bilorus', Mins'k)
Makarenko L. L., d–r ped. nauk, prof.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Ostapenko M. A., d–r polit. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv)
Rymarenko S. Yu., d–r polit. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv)
Sroshoshu T., d–r khabilit., prof. (Pol'shcha, Chentokhov)

Hileya: naukovyy visnyk. Zbirnyk naukovykh prats' / Hol. red. V. M. Vashkevych. – K. : «Vydavnytstvo «Hileya», 2018. – Vyp. 131 (4) – 502 s.

Kontseptsiya zbirnyka bazuyet'sya na bahatoplanovomu naukovomu vysvitleni problem informatsiynoyi tsyvilizatsiyi, shcho formuyet'sya. Osnovni rubryky okhplyuyut' haluzi istorychnykh, filosofs'kykh ta politychnykh nauk. Rozrakhovanyy na fakhytiv humanitarnykh ta sotsial'no–politychnykh nauk.

ПРЕДСТАВНИЦТВА
збірника «Гілея: науковий вісник» в Україні

Вінницьке представництво
(Вінницький національний технічний університет)
керівник **Денисюк С. Г.**, доктор політичних наук, професор
e-mail: sg_denisyyk@mail.ru

Дніпропетровське представництво
(Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара)
керівник **Вершина В. А.**, кандидат філософських наук, доцент
e-mail: mailto:vivi.dp@mail.ru

Донецьке представництво
(Донецький національний університет,
керівник **Андрієнко О. В.**, доктор філософських наук, доцент
e-mail: elena_andrienko8@mail.ru

Запорізьке представництво
(Запорізький національний технічний університет)
керівник **Ємельяненко Є. О.**, кандидат філософських наук, доцент
e-mail: gileya_zaporizhzhya@ukr.net

Івано–Франківське представництво
(Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, м. Івано–Франківськ)
керівник **Дичковська Г. О.**, кандидат філософських наук, доцент
e-mail: go_osmomysl@ukr.net

Луганське представництво
(Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля, м. Старобільськ)
керівник **Михайлюк В. П.**, доктор історичних наук, професор
e-mail: vital_mih@ukr.net

Львівське представництво
(Національний університет «Львівська політехніка»)
керівник **Карівець І. В.**, кандидат філософських наук, доцент
e-mail: sacre@ukr.net

Маріупольське представництво
(Маріупольський державний університет)
керівник **Булик М.**, кандидат політичних наук, доцент
e-mail: vorlok@ukr.net

Миколаївське представництво
(Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського)
керівник **Макарчук С. С.**, кандидат історичних наук, доцент
e-mail: rvgreabis@farlep.mk.ua
координатор **Шкуренко К. О.**, кандидат політичних наук, доцент
e-mail: sh_kamila@mail.ru

Одеське представництво
(Одеський національний університет імені І. І. Мечникова)
керівник **Барвінська П. І.**, кандидат історичних наук, доцент
e-mail: barwinskaja@ua.fm

Подільське представництво
(Подільський державний аграрно–технічний університет,
м. Кам'янець–Подільський)
керівник **Колосюк І. А.**, кандидат філософських наук, доцент
e-mail: ikolosyuk@ukr.net

Полтавське представництво
(Полтавський факультет Національної юридичної академії
України ім. Ярослава Мудрого)
керівник **Купечал С. В.**, доктор філософських наук, професор
e-mail: svkutsepai@rambler.ru

Сумське представництво
(Сумський державний університет)
керівник **Дегтярьов С. І.**, кандидат історичних наук, доцент
e-mail: starsergo@bigmir.net

Тернопільське представництво
(Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка)
керівник **Кліш А. Б.**, кандидат історичних наук, доцент
e-mail: Klish_Andriy@ukr.net

Ужгородське представництво
(Ужгородський національний університет)
керівник **Мелеганич Г. І.**, кандидат політичних наук, доцент
e-mail: melgi@ukr.net

Уманське представництво
(Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини)
керівник **Кривошея І. І.**, кандидат історичних наук, доцент
e-mail: igorkryvosheia@gmail.com

Харківське представництво
(Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»)
керівник **Владленова І. В.**, доктор філософських наук, професор
e-mail: vladlenova@email.ua

Хмельницьке представництво
(Хмельницький національний університет)
керівник **Гоцуляк В. М.**, кандидат політичних наук, доцент
e-mail: gotsylak@ukr.net

Черкаське представництво
(Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького)
керівник **Васильчук Є. О.**, кандидат політичних наук, доцент
e-mail: vasilchuk84@bk.ru

Чернігівське представництво
(Чернігівський державний інститут економіки і управління)
керівник **Тополь О. В.**, доктор філософських наук, доцент
e-mail: topololga@ukr.net
координатор **Горобець С. М.**, молодший науковий співробітник
e-mail: olen-g@yandex.ru

ПРЕДСТАВНИЦТВО
збірника «Гілея: науковий вісник» в Азербайджані

(Національна Академія Наук Азербайджану, м. Баку)
керівник **Махмудов М. А.**, доктор філософії
e-mail: matlabm@yandex.com
координатор **Рагімлі Р.**, науковий співробітник
e-mail: rus_rahimli@yahoo.com

ПРЕДСТАВНИЦТВА
збірника «Гілея: науковий вісник» в Білорусі

(Академія управління
при Президентові Республіки Білорусь, м. Мінськ)
керівник **Алейнікова С. М.**, кандидат соціологічних наук, доцент
e-mail: alejnsvetlana@yandex.ru
(Брестський державний університет імені О. С. Пушкіна, м. Брест)
керівник **Шостак Г. В.**, кандидат педагогічних наук
e-mail: shostak1964@brest.by
(Гомельський державний університет
імені Франціська Скорини, м. Гомель)
керівник **Мезга М. М.**, кандидат історичних наук, доцент
e-mail: nmezga@gsu.by

ПРЕДСТАВНИЦТВА
збірника «Гілея: науковий вісник» в Польщі

(Університет імені Адама Міцкевича в Познані)
керівник **Димчик Р.**, доктор, викладач,
e-mail: dymczyk@wp.pl
(Інститут історії Академії імені Яна Длугоша в Ченстохові)
керівник **Моравец Н.**, доктор, викладач
e-mail: mornor@wp.pl

Запрошуємо Вас відвідати наш сайт: www.gileya.org

E-mail: gileya.org.ua@gmail.com

Див. також: Сайт Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського: www.nbuv.gov.ua/portal

Розділ: Наукова періодика України: журнали та збірники наукових праць

PREDSTAVNYTSTVA
zbirnyka «Hileya: naukovyy visnyk» v Ukraini

Vinnyts'ke predstavnytstvo
(Vinnyts'kyy natsional'nyy tekhnichnyy universytet)
kerivnyk **Denysyuk S. H.**, doktor politychnykh nauk, profesor
e-mail: sg_denisiyk@mail.ru.

Dnipropetrovs'ke predstavnytstvo
(Dnipropetrovs'kyy natsional'nyy universytet imeni Olesya Honchara)
kerivnyk **Vershyna V. A.**, kandydat filosof's'kykh nauk, dotsent
e-mail: mailto:vivi.dp@mail.ru

Donets'ke predstavnytstvo
(Donets'kyy natsional'nyy universytet)
kerivnyk **Andriyenko O. V.**, doktor filosof's'kykh nauk, dotsent
e-mail: elena_andrienko8@mail.ru

Zaporiz'ke predstavnytstvo
(Zaporiz'kyy natsional'nyy tekhnichnyy universytet)
kerivnyk **Yemel'yanenko Ye. O.**, kandydat filosof's'kykh nauk, dotsent
e-mail: gileya_zaporizhzhya@ukr.net

Ivano-Frankivs'ke predstavnytstvo
(Prykarpat-s'kyy natsional'nyy universytet imeni Vasylya Stefanyka,
m. Ivano-Frankiv's'k)
kerivnyk **Dychkovs'ka H. O.**, kandydat filosof's'kykh nauk, dotsent
e-mail: go_osmomysl@ukr.net

Luhans'ke predstavnytstvo
(Skhidnoukrayins'kyy natsional'nyy universytet
imeni Volodymyra Dalya, m. Starobil's'k)
kerivnyk **Mykhaylyuk V. P.**, doktor istorichnykh nauk, profesor
e-mail: vital_mih@ukr.net

L'vivs'ke predstavnytstvo
(Natsional'nyy universytet «L'vivs'ka politekhnika»)
kerivnyk **Karivets' I. V.**, kandydat filosof's'kykh nauk, dotsent
e-mail: sacre@ukr.net

Mariupol's'ke predstavnytstvo
(Mariupol's'kyy derzhavnyy universytet)
kerivnyk **Bulyk M.**, kandydat politychnykh nauk, dotsent
e-mail: vorlok@ukr.net

Mykolayivs'ke predstavnytstvo
(Mykolayivs'kyy natsional'nyy universytet
imeni V. O. Sukhomlyns'koho)
kerivnyk **Makarchuk S. S.**, kandydat istorichnykh nauk, dotsent
e-mail: rvgreabis@farlep.mk.ua
koordinatorka **Shkurenko K. O.**, kandydat politychnykh nauk, dotsent
e-mail: sh_kamila@mail.ru

Odes'ke predstavnytstvo
(Odes'kyy natsional'nyy universytet imeni I. I. Mechnykova)
kerivnyk **Barvins'ka P. I.**, kandydat istorichnykh nauk, dotsent
e-mail: barwinskaja@ua.fm

Podil's'ke predstavnytstvo
(Podil's'kyy derzhavnyy ahrarno-tekhnichnyy universytet,
m. Kam'yanets'-Podil's'kyy)
kerivnyk **Kolosyuk I. A.**, kandydat filosof's'kykh nauk, dotsent
e-mail: ikolosyuk@ukr.net

Poltavs'ke predstavnytstvo
(Poltavs'kyy fakul'tet Natsional'noyi yurydychnoyi akademiyi Ukrainy
imeni Yaroslava Mudroho)
kerivnyk **Kutsepal S. V.**, doktor filosof's'kykh nauk, profesor
e-mail: svkutsepal@rambler.ru

Sums'ke predstavnytstvo
(Sums'kyy derzhavnyy universytet)
kerivnyk **Dehtyar'ov S. I.**, kandydat istorichnykh nauk, dotsent
e-mail: starsergo@bigmir.net

Ternopil's'ke predstavnytstvo
(Ternopil's'kyy natsional'nyy pedahohichnyy universytet
imeni Volodymyra Hnatyuka)
kerivnyk **Klish A. B.**, kandydat istorichnykh nauk, dotsent
e-mail: Klish_Andriy@ukr.net

Uzhhorods'ke predstavnytstvo
(Uzhhorods'kyy natsional'nyy universytet)
kerivnyk **Melehanych H. I.**, kandydat politychnykh nauk, dotsent
e-mail: melgi@ukr.net

Umans'ke predstavnytstvo
(Umans'kyy derzhavnyy pedahohichnyy universytet
imeni Pavla Tychny)
kerivnyk **Kryvosheya I. I.**, kandydat istorichnykh nauk, dotsent
e-mail: igorkryvosheia@gmail.com

Kharkivs'ke predstavnytstvo
(Natsional'nyy tekhnichnyy universytet «Kharkivs'kyy
politekhnichnyy instytut»)
kerivnyk **Vladlenova I. V.**, doktor filosof's'kykh nauk, profesor
e-mail: vladlenova@email.ua

Khmel'nyts'ke predstavnytstvo
(Khmel'nyts'kyy natsional'nyy universytet)
kerivnyk **Hotsulyak V. M.**, kandydat politychnykh nauk, dotsent
e-mail: gotsylak@ukr.net

Cherkas'ke predstavnytstvo
(Cherkas'kyy natsional'nyy universytet
imeni Bohdana Khmel'nyts'koho)
kerivnyk **Vasyl'chuk Ye. O.**, kandydat politychnykh nauk, dotsent
e-mail: vasilchuk84@bk.ru

Chernihivs'ke predstavnytstvo
(Chernihivs'kyy derzhavnyy instytut ekonomiky i upravlinnya)
kerivnyk **Topol' O. V.**, doktor filosof's'kykh nauk, dotsent
e-mail: topololga@ukr.net
koordinatorka **Horobets' S. M.**, molodshyy naukovyy spivrobitnyk
e-mail: olen-g@yandex.ru

PREDSTAVNYTSTVO
zbirnyka «Hileya: naukovyy visnyk» v Azerbaydzhani

(Natsional'noyi Akademiyi Nauk Azerbaydzhanu, m. Baku)
kerivnyk **Makhmudov M. A.**, doktor filosofiyi
e-mail: matlabm@yandex.com
koordinatorka **Rahymly R.**, naukovyy spivrobitnyk
e-mail: rus_rahimli@yahoo.com

PREDSTAVNYTSTVA
zbirnyka «Hileya: naukovyy visnyk» v Bilorusi

(Akademiya upravlinnya pry Prezydentovi Respubliky Bilorusi,
m. Mins'k)
kerivnyk **Aleynykova S. M.**, kandydat sotsiolohichnykh nauk, dotsent
e-mail: alejnsvetlana@yandex.ru
(Brest's'kyy derzhavnyy universytet imeni O. S. Pushkina, m. Brest)
kerivnyk **Shostak H. V.**, kandydat pedahohichnykh nauk
e-mail: shostak1964@brest.by
(Homel's'kyy derzhavnyy universytet imeni Frantsys'ka Skoryny, m. Homel')
kerivnyk **Mez'ha M. M.**, kandydat istorichnykh nauk, dotsent
e-mail: nmezga@gsu.by

PREDSTAVNYTSTVA
zbirnyka «Hileya: naukovyy visnyk» v Pol'shchi

(Universytet imeni Adama Mitskevycha v Poznani)
kerivnyk **Dymchuk R.**, doktor, vykladach,
e-mail: dymczyk@wp.pl
(Instytut istoriyi Akademiyi imeni Yana Dluhosha v Chenstokhovi)
kerivnyk **Moravets N.**, doktor, vykladach
e-mail: mornor@wp.pl

Zaproshuyemo Vas vidvidaty nash sayt: www.gileya.org

E-mail: gileya.org.ua@gmail.com

Dyv. takozh: Sayt Natsional'noyi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernads'koho:
www.nbuv.gov.ua/portal

Rozdil: Naukova periodyka Ukrainy: zhurnaly ta zbirnyky naukovykh prats'

УДК 614.84«1920–1930»

Харламов М. І.,

кандидат історичних наук, доцент, доцент
кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін,
Національний університет цивільного захисту України
(Україна, Харків), mike1982kharlamov@gmail.com

**ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЖЕЖНИХ ІНСПЕКТОРІВ ТА ЗАВІДУВАЧІВ
ПОЖЕЖНОЮ ОХОРОНОЮ (БРАНДМЕЙСТЕРІВ)
ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ
У 1927–1930-Х РОКАХ В УКРАЇНІ**

Метою дослідження є розгляд специфіки роботи пожежних інспекторів та брендмейстерів промислових установ України у 1927–1930-х роках ХХ сторіччя. В статті розглядаються загальні питання діяльності вогнеборців на відповідальних посадах інспекторів пожежної справи та завідувачів пожежною охороною індустриальних закладів УСРР. Розглядаються малодосліджені аспекти прав та обов'язків вищезгаданих посадових осіб, особливості їх взаємодії між собою. В роботі використовуються проблемно-хронологічний та історико-системний методи дослідження, що допомогли об'єктивно підійти до аналізу вказаних проблем. Дана наукова стаття базується на архівних джерелах, які вперше введені у науковий обіг, що знаходяться у Державному архіві Харківської області (ДАХО), а також на інших малодосліджених документальних джерелах.

Ключові слова: промисловість, пожежа, протипожежна охорона, пожежний інспектор, брендмейстер.

Необхідно повідомити, що дослідження питань діяльності пожежних інспекторів та завідувачів пожежною охороною промислових підприємств у 1920–х – 1930-х роках в Україні є такою темою, що практично не розглядалася українськими та закордонними науковцями. Хоча розгляд аспектів роботи українських брендмейстерів та інспекторів з пожежної охорони є не досить відомою темою в сучасній історіографії української історичної науки. Вказані тези, безперечно, мають науково актуальний характер, оскільки глибоких наукових досліджень з зазначеної тематики не існує. Дана стаття є спробою дослідження особливостей діяльності інспекторів та брендмейстерів вогнеборчої справи у зазначений історичний період.

Наказом Вищої Ради Народного господарства УСРР (Української Соціалістичної Радянської Республіки) від 21 березня 1927 року до усіх «трестів та автономних підприємств» повідомлялося, що у трестах і інших підприємствах скасовувалися протипожежні комісії [1, арк. 23]. П'ятнадцятого квітня 1927 року була видана постанова Ради Народних Комісарів (РНК) СРСР, дубльована вищими органами управління України «Про заходи охорони державних та, тих що мають державне значення підприємств та споруд від вогню» [2, с. 108], яка розповсюджувалася, в тому числі, і на установи, які були розташовані в Україні. Згідно вищезгаданих документів відповідальність за протипожежний стан та охорону заводів, фабрик, міських закладів та споруд покладалася на керівників на керівників зазначених об'єктів разом з пожежними інспекторами та завідувачами пожежної справи (брендмейстерами). «Догляданий контроль і персональну відповідальність за стан протипожежної охорони промислових підприємств (рівнобіжно з технічними керівниками цієї справи – з пожежними інспекторами та брендмейстерами)» [1, арк. 23].

У міських трестах відповідальність за пожежну безпеку покладалася на одного з членів правління тресту (керуючого або його заступника), у відділах місцевої промисловості та місцевого господарства – на завідувача промисловим відділом, в окремих фабрично-заводських

і інших подібних закладах – на директора закладу або його заступника. Згадані особи, а також пожежні інспектори і брендмейстери призначалися наказом по міській установі, їх прізвища та імена передавалися до ВРНГ УСРР та органам державного пожежного нагляду, якщо відбувалися будь-які зміни, про це необхідно було терміново повідомляти до контролюючих органів.

Звичайно, що керівники підприємств або їх заступники були менш кваліфіковані у пожежній справі, ніж професійні кадри борців з вогнем, хоча вони і несли загальну відповідальність за пожежну безпеку. Тому кваліфікований пожежний контроль на підприємствах та установах належав саме пожежним інспекторам та брендмейстерам.

Пожежний інспектор мав заходити з доповіддю з питань пожежної безпеки безпосередньо до голови промислового тресту, завідувача відділу місцевої промисловості або відділу місцевого господарства тощо. У всіх своїх службових справах інспектор мав керуватися існуючими правилами, інструкціями, законами та розпорядженнями уряду УСРР та ВРНГ УСРР. Згадана посадова особа мала службові відносини у справі попередження пожеж на підприємствах у загальному порядку, прийнятому у відповідній установі згідно наказів ВРНГ УСРР. У разі потреби, інспектори могли звертатися у службових справах безпосередньо до завідувача пожежною охороною промисловості ВРНГ УСРР, завідувачів пожежною охороною (брендмейстерів) промислових підприємств та їх підлеглих [1, арк. 34]. Інспектор у справах пожежної безпеки у випадку недбалості або порушень у роботі ніс кримінальну та адміністративну відповідальність перед законом української республіки.

Пожежний інспектор був пожежно-технічним керівником з організації протипожежних заходів на усіх спорудах трестів, промислових установ. Він займався усіма питаннями застосування пожежної техніки у випадку пожеж і організації протипожежних заходів, локалізацією вогню, проблемами нормального водопостачання та іншими подібними заходами. Дана особа, наділена важливими повноваженнями входила до складу усіх комісій та нарад у справах пожежної безпеки на конкретному підприємстві, надавала висновки стосовно усіх питань, що входили до його компетенції, в тому числі розглядала проекти усіх нових будівель та капітальних робіт, що проводилися на підприємстві та характеризувала їх згідно питань протипожежної безпеки [1, арк. 34].

До обов'язків інспектора з питань пожежної безпеки відносилися догляд за впровадженням на підприємствах усіх постанов уряду України та інших вищих органів влади з питань боротьби з вогнем, вироблення протипожежних правил, інструкцій, внутрішнього розпорядку протипожежної охорони, пристосовуючи їх до специфіки конкретної промислової установи. Він мав періодично (не менше двох разів за рік) на закріплених за ним підприємствах проводити детальний огляд справ протипожежної охорони будівель та споруд, існуючих на заводах діючих організацій з гасіння пожеж.

Після перевірки необхідним було вживання усіх необхідних заходів з усунення виявлених недоліків та порушень у справі пожежної безпеки на заводі чи фабриці (приведення стану пожежної безпеки установи до вимог

обов'язкових урядових постанов та протипожежних, технічно–будівельних правил та норм водопостачання). У випадку вжиття необхідних негайних протипожежних заходів інспектор – вогнеборець доповідав про це місцевій міській адміністрації, а також власному керівництву – брендмейстеру та органам державного пожежного нагляду.

Після проведення огляду підприємства пожежний інспектор мав скласти акт про результати обстеження, виявлені недоліки в плані пожежної безпеки, необхідність та послідовність їх усунення, вказував терміни ліквідації недоліків у справі пожежної безпеки. При огляді заводу чи фабрики та складанні звіту інспектора мав бути присутній завідувач пожежною охороною підприємства (брендмейстер), а також особа з адміністрації підприємства, що мали право вносити власні заперечення або пояснення до акту відповідальної особи [1, арк. 34]. Інспектор також інструктував та контролював діяльність усіх пожежно–технічних робітників і організацій на міських підприємствах, перевіряв бойову готовність професійних пожежних команд та добровільних пожежних дружин, він мав право здійснювати несподівані збори та тривоги на пожежі, при цьому могли робитися спеціальні завдання з тренувального гасіння пожеж. Дана посадова особа мала право перевіряти наявний склад пожежних команд, обходити пости та караули, питати в пожежних знання правил та положення пожежних інструкцій про попередження та локалізацію пожеж, знання власних посадових обов'язків.

Слід сказати, що посадові обов'язки пожежного інспектора були достатньо складними. Серед інших справ він мав контролювати, щоб підприємство було в достатній мірі забезпечено протипожежним реманентом, приладдям, устаткуванням, сигналізацією, тощо у відповідності з специфікою конкретного підприємства (за вказівками брендмейстера) та діючими протипожежними інструкціями та розпорядженнями [1, арк. 35]. Інспектор міг контролювати та доглядати роботу брендмейстера, проте він не втручався у оперативно–технічну роботу брендмейстера під час локалізації пожеж, а також допомагав в організації швидкої подачі води, наданні робочої сили, необхідної охорони місця пожежі, мав сприяти як найшвидшій локалізації пожежі.

Інспектор, що доглядав за пожежною безпекою був достатньо впливовою особою. Він міг раптово перевіряти варту пожежної охорони, контролювати штат посадових осіб в організаціях протипожежної боротьби, контролював виконання робітниками та службовцями підприємства встановлених правил профілактики пожежної безпеки, мав право притягати винних осіб до кримінальної або адміністративної відповідальності.

Втім, пожежні інспектори також займалися активною просвітницькою та соціальною роботою. Вони сприяли організації добровільних пожежних команд на заводах, трестах чи фабриках, організували для робітників наради, лекції, бесіди, зустрічі з теми популяризації ідей протипожежної охорони, при цьому погоджуючи відповідні заходи з фабрично–заводськими комітетами підприємств, самостійно або з допомогою брендмейстера погоджували з сусідніми пожежними дружинами протипожежні дії у випадку надзвичайних ситуацій [1, арк. 35]. Пожежні інспектори відігравали

дуже важливу роль в організації протипожежної боротьби на підприємствах і в містах в Україні у 1920–1930–х роках.

Більш вагомою фігурою ніж пожежний інспектор у контексті управління справою пожежної охорони у містах та на підприємствах був завідувач пожежною охороною (брендмейстер). На брендмейстера покладалося завідування, інструктування та догляд за всіма протипожежними заходами, устаткуванням, пожежним реманентом та інструментом, а також безпосереднє керування пожежними командами та дружинами зокрема, всією пожежною охороною підприємства взагалі.

Завідувач пожежною охороною (брендмейстер) мав відповідати наступним вимогам: бути не молодше 25 років, не мати фізичних дефектів, які б могли перешкодити виконанню службових обов'язків, мати фахову пожежно–технічну освіту або підготовку, бути ознайомленим з досягненнями пожежної техніки, з сучасними механічними та хімічними засобами протипожежного устаткування, електричними сигналізаціями тощо, способами роботи з вищезазначеними засобами при гасінні пожеж. Він мав мати основні елементарні знання з промислового будівництва, з будівництва громадських споруджень, з водоперегонної справи й спринклерного устаткування, знати всі закони, правила, інструкції з пожежної справи промислових установ, бути ознайомленим з специфічними умовами протипожежної безпеки, протипожежної охорони промислових підприємств, бути практично добре ознайомленим зі способами гасіння пожеж взагалі і на промислових підприємствах зокрема та мати робочий досвід не менше 3–х років і відповідний досвід у пожежній справі [1, арк. 36].

Брендмейстер у своїй службовій діяльності мав підпорядковуватися керівникові адміністративного апарату підприємства, на якому він працював, окрім випадків оперативного гасіння пожеж в закладі. Він призначався на посаду після погодження з керівником міського промислового підприємства з відома та після розпорядження республіканських органів пожежної охорони промисловості. Про нового завідувача пожежної охорони підприємства адміністрація установи мала повідомити місцевий орган державного пожежного нагляду (ДПО). ДПО мав право, у випадку, якщо призначена особа не була компетентною у необхідних справах домогтися звільнення призначеної особи або провести з ним необхідне інструктування за допомогою власних пожежних інструкторів.

Завідувач пожежною охороною заводу або фабрики був пожежно–технічним керівником з організації протипожежних заходів на підприємстві і розробляв усі питання технічного характеру з організації пожежної безпеки, а також головним фахівцем по боротьбі з пожежами у міській установі. У всіх своїх посадових справах завідувач пожежною охороною підприємства мав керуватися існуючими протипожежними законами, правилами, інструкціями, розпорядженнями РНК УСРР та ВРНГ УСРР, а також слідувати загальному плану протипожежних заходів, що був затверджений на конкретному підприємстві, спілкуючись з робочих питань з пожежним інспектором даної установи. За недбалість і не виконання розпоряджень протипожежної

безпеки, закріплених у державних розпорядженнях та інструкціях завідувач пожежною охороною підлягав кримінальній та адміністративній відповідальності.

Брандмейстер, як особа з пожежно-технічним досвідом був членом в усіх комісіях та нарадах з питань пожежної охорони на виробництві та надавав висновки до усіх питань, що входили до його компетенції. Таким чином, він погоджував проекти новобудівель та капітальних робіт на спорудах в плані їх пожежної безпеки [1, арк. 36]. Спираючись на загальнодержавні правила пожежної безпеки завідувач пожежної охорони видавав спеціальні місцеві правила, інструкції та розпорядження з пожежної безпеки, з огляду на специфіку умов місцевості та конкретного виробництва. Брандмейстер «повинен бути гарно знайомий з дорученою йому територією, з розташуванням будівель та їхніми особливостями у пожежному відношенні, йому належить знати всі найближчі проїзди до усіх будівель, протипожежних устроїв та устаткування, а також знати розташування штучних та природних водоймищ та джерел для успішного їх використання при пожежах, наглядати за потрібною в них наявністю води та належних під'їздів. Як безпосередній завідувач всім протипожежним реманентом, устаткуванням, інструментом й приладдям на конкретному підприємстві брандмейстер відповідає та стежить за утриманням їх в повній бойовій справності і повинен точно знати повсяк час їх місцезнаходження і стан їх для роботи» [1, арк. 36].

Брандмейстер мав, як найчастіше (по змозі) обходити доручену йому територію, перевіряючи належне виконання протипожежних вимог і правил, дбайливість вартових пожежних та знання ними своїх службових обов'язків. Являючись безпосереднім керівником всіма пожежними організаціями конкретного підприємства, завідувач, особисто, у встановлені для цього терміни та години, мав проводити практичні перевірки знань співробітників з питань пожежної безпеки, навчати їх профілактиці та гасінню пожеж, способам чистки пожежного реманенту та інструментів.

Пожежні інспектори та брандмейстери робили власну справу достатньо кваліфіковано у досліджуваній період, про що свідчить порівняно невелика кількість пожеж у містах та на промислових підприємствах, тому можна сказати, що їх діяльність була ефективною. У подальших наукових розвідках можливе більш детальне дослідження питань взаємодії пожежних інспекторів та завідувачів пожежною охороною з місцевими органами влади у зазначений історичний період.

Список використаних джерел

1. Державний архів Харківської області. – ФР-869. – Оп.1. – Спр.24.
2. Смирнов Г. В. Историческая хроника пожарной охраны Луганска / Г. В. Смирнов. – Луганск: Издательство «Лугань», 1996. – 416 с.

References

1. Derzhavnyy arkhiv Kharkivs'koyi oblasti. – FR-869. – Op.1. – Spr.24.
2. Smirnov G. V. Istoricheskaja hronika požarnoj ohrany Luganska / G. V. Smirnov. – Lugansk: Izdatel'stvo «Lugan'», 1996. – 416 s.

Kharlamov M. I., Ph.D. (historical sciences), Associate Professor, Associate Professor of department of social and humanitarian

disciplines of the National University of civil protection of Ukraine (Ukraine, Kharkiv), mike1982kharlamov@gmail.com

Activities fire inspectors and heads of departments of fire protection (brandmeister) of industrial enterprises in 1927–1930-ies in Ukraine

The aim of the study is to examine the nature of work fire inspectors and brandmeister industrial institutions of Ukraine in 1927–1930-ies of XX century. The article deals with General questions about fire on the positions of inspectors of fire and heads of departments of fire protection and industrial establishments of the USSR. Little studied aspects of the rights and duties of the above officers, and their interactions among themselves. This work uses the problem – chronological and historical and systematic research methods that helped to objectively analyze these problems. This scientific article is based on archival sources, first introduced in a scientific revolution, located in the State archive of Kharkiv region (SAKP), as well as other unexplored documentary sources.

Keywords: industry, fire, fire protection, fire inspector, captain.

* * *

УДК 94(477)

Мельничук І. А.,
доктор історичних наук, завідувач кафедри
суспільних наук, Житомирський національний
агроєкологічний університет (Україна, Житомир),
kafedra_ppk@ukr.net

Суліменко О. Г.,
кандидат історичних наук, доцент кафедри
суспільних наук Житомирський національний
агроєкологічний університет (Україна, Житомир),
kafedra_ppk@ukr.net

Трагічна доля німців Житомирщини у 20-х – середині 30-х рр. ХХ ст.

Досліджено один з трагічних періодів в житті німців Житомирщини. Висвітлюється їх становище в період початку 20-х років, коли вони зазнали перших утисків з боку радянської влади – голоду 1921–23 рр. політики суцільної колективізації, а в 30-х роках 1932–36 рр. масових депортацій та безісторичних звинувачень і арештів. На основі архівних досліджень публікуються статистичні дані переселених німців з Житомирщини.

Ключові слова: Житомирщина, етнічні німці, переселення, депортації, арешти.

Волинські німці були об'єктами переслідувань з боку влади протягом тривалого часу. Цілеспрямовану політику тиску на цей етнос проводив царський уряд в кінці XIX ст., з початком Першої світової війни, переселивши німців до східних районів імперії. Після повалення царату колоністи змогли повернутися до своїх дімонок, однак в 20-х – середині 30-х рр. на них чекали ще важчі випробування, ніж в період імперського панування.

Слід зазначити, що дана тема знайшла деяке відображення в працях І. Кулинич, Н. Кривця [1]; німецьких авторів, вихідців з Волині, М. Арндта [2], Л. Кремрінга [3]; американського дослідника Д. Міллера, предки якого також були з регіону [4] та ін. Проте ґрунтовних досліджень з даного періоду для комплексного осмислення проблеми ще не достатньо.

Громадянська війна і голод 1921–1923 рр. завдали значних збитків господарству німецьких колоній. Селяни були незадоволені ревізиціями продовольства і забороною торгівлі. З переходом до НЕПу та відродженням економічного і культурного життя становище німецьких колоній залишалося досить складним, оскільки відбувалися конфлікти з місцевою

ЗМІСТ

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Іванова Л. Г. Постать Богдана Хмельницького в українському інтелектуальному середовищі 20–60-х рр. XIX ст.	7
Лучаківська І. Правно-державна концепція історії України Михайла Грушевського	14
Губская Т. Н. Эпитафии ранних захоронений Николаевского некрополя первой половины XIX в. (к вопросу о биографической некрополистике) (Епітафії ранніх поховань Миколаївського некрополя першої половини XIX ст. (до питання про біографічну некрополістику)	17
Гай-Нижник П. П. Утвердження тризубу в офіційній символіці Української Народної Республіки та Української Держави доби Центральної Ради і Гетьманату (1917–1918 рр.)	21
Горбань Т. Ю. Український національно-визвольний рух: невикористаний потенціал компромісів (перша чверть XX ст.)	29
Троценко О. В. Падіння авторитету духовництва в суспільстві як прояв кризи православної церкви в Російській імперії в XIX – на початку XX ст. на прикладі Харківської губернії	33
Каран Д. Б. Вплив батьківської родини та сімейного виховання на формування наукового та релігійного світогляду К. В. Харламповича	36
Радченко Н. М. Кредитно-фінансові установи України середини XIX – початку XX ст. у працях сучасних українських і російських дослідників	40
Колесник В. Ф., Чеберяко О. В. Становлення та функціонування бюджетної системи УСРР: за матеріалами журналів радянських фінансово-господарських органів влади 1920-х рр.	43
Кришталь С. П. Соціальний, партійний і національний склад слухачів робітничих факультетів УСРР в 1920-х рр.	50
Трубчанінов В. О. Роль харківських авангардистів 1920–1930-х рр. у становленні європейського лівого мистецтва	54
Харламов М. І. Діяльність пожежних інспекторів та завідувачів пожежною охороною (брандмейстерів) промислових підприємств у 1927–1930-х роках в Україні	58
Мельничук І. А., Суліменко О. Г. Трагічна доля німців Житомирщини у 20-х – середині 30-х рр. XX ст.	60
Сіницький А. Ц. Військова еліта Західноукраїнської Народної республіки (ЗУНР) у 1918–1920 рр. персоналії	63
Ленартович О. Ю. Повстанська тактика ОУН(б) у 1942–1943 рр.	68
Лук'яненко О. В. Рятуючи та віднімаючи життя: студентка-освітанка на полі німецько-радянської війни	72
Чуйко Р. В. Комплектування та впорядкування архівів УРСР у повоєнний період (1943–1950 рр.)	75
Котик Ю. В. Діяльність та компетенція інспекції державних доходів УРСР у 1946–1953 рр.	77
Мельник А. М. Структура бюджету сімей робітників підприємств чорної металургії України у 1950-і рр.	80
Левчук К. І., Бойко Ю. М. Розвиток фермерських та особистих селянських господарств України в середині 90-х років XX ст.	84
Аносова В. С. Сучасні підходи до вирішення проблем збереження культурної спадщини України	87
Біловус Л. І. Економічна співпраця української діаспори США із Україною як один із чинників української самоідентифікації (на матеріалах україномовної періодики США)	90
Махорін Г. Л. Витоки і становлення ветеринарної медицини як науки в Україні	94
Медвідь В. О. Міжнародна технічна допомога як один із інструментів сприяння розвитку демократії та громадянського суспільства в Україні	97
Мина Ж. В. Збереження надбань держави: пам'ятки архітектури доби бароко в Україні	100
Михалевич В. В., Братусь І. В. Розвиток друкарства у Європі	103
Мякінченко І. О. Участь церков і релігійних організацій у законотворчому процесі в період незалежності України	105
Сологуб В. Д., Піхтар О. А. Історико-культурологічні аспекти оркестрового та хорового диригування	108
Кедіс О. Ю., Ладний А. С. Специфіка та історичні етапи розвитку хорової культури України	111
Ткач В. М. Роль польської національної меншини Тернопільщини у налагодженні міжрегіональних україно-польських відносин	115
Чернищук Н. В. Міжнародний етикет у веденні переговорів: історичний та правовий аспект	119
Руденко О. О. Релігійна обрядовість як фактор політичної боротьби у Пізній Римській республіці (60–50-і роки першого ст. до Р.Х.)	121
Исмаилова Ж. М. Формирование национально-демократической платформы в Азербайджане после февральской революции 1917 года (на основе материалов газеты «Ачиг сёз») (Формування національно-демократичної платформи в Азербайджані після лютевської революції 1917 року (На основі матеріалів газети «Ачиг сёз»)	123
Asadova A. Glass decorative items found in Barda (Скляні декоративні вироби, знайдені в Барді)	128
Аскерова З. М. Азербайджанская диаспора в Турции в 20–30 годах XX века (Азербайджанська діаспора в Туреччині в 20–30 роках XX століття)	129
Ахмедов Б. Усиление политики дискриминации азербайджанцев Гокчинской области Армянской ССР во второй половине XX века (Посилення політики дискримінації азербайджанців Гокчинської області Вірменської РСР у другій половині XX століття)	132

CONTENT

HISTORICAL SCIENCES

Ivanova L. G. The figure of Bogdan Khmelnytsky in the Ukrainian intellectual environment of the 20–60s of the XIX century	7
Luchakivska I. The concept of state and law in Mykhailo Hrushevsky's interpretation of the Ukrainian history	14
Gubskaya T. N. Epithaphy of early burials of the Nikolaev necropolis of the first half of XIX centuries (to the question of biographical necropolistic)	17
Hai–Nyzhnyk P. P. Approval of the trident in the official symbolism of the Ukrainian People's Republic and the Ukrainian State of the Era of the Central Council and Hetmanate (1917–1918)	21
Gorban T. Yu. Ukrainian national liberation movement: the unused potential of compromises (first quarter of XX century)	29
Trotsenko O. V. The fall of the clergy authority in society as a manifestation of the Orthodox Church crisis of the Russian Empire in the XIX – early XX centuries (on the example of the Kharkiv province)	33
Karan D. B. The influence of parent family and family education on the formation of scientific and religious worldview of K. V. Kharlampovych	36
Radchenko N. M. Credit and Financial Institutions of Ukraine in the middle of XIX – early XX century in the works of contemporary Ukrainian and Russian researchers	40
Kolesnyk V. F., Cheberyako O. V. Becoming and functioning of the budget system of the Ukrainian SSR: according to the materials of the Soviet financial and economic authorities of the 1920's.	43
Kryshchal S. P. Social, party and national structure of the audience of the workers' faculties in the USSR in the 1920s	50
Trubchaninov V. O. The role of Kharkiv avant-garde artists of the 1920–30s in the formation of the European leftist art	54
Kharlamov M. I. Activities fire inspectors and heads of departments of fire protection (brandmeister) of industrial enterprises in 1927–1930–ies in Ukraine	58
Melnichuk I. A., Sulimenko O. G. The tragic fate of the Germans of Zhytomyr region in the 20's – mid–30's of the twentieth century	60
Sinitskiy A. Ts. Military elite of the western Ukrainian People's Republic (ZUUR) in 1918–1920 personnel	63
Lenartovich O. Yu. Insurgent tactics of the OUN (b) in 1942–1943	68
Lukyanenko O. V. Saving and taking lives: student–teacher on the field of the German–Soviet war	72
Chuiko R. V. Acquisition and ordering of the archives of the Ukrainian SSR in the postwar period (1943–1950)	75
Kotyk Yu. V. Activities and competence of the State Revenue Inspection of the USSR in 1946–1953	77
Melnyk A. M. The structure of the budget of the families of the workers of ferrous metallurgy enterprises of Ukraine in the 1950's	80
Levchuk K. I., Boiko Yu. M. Development of farm and private peasant farms of Ukraine in the mid 90's of the twentieth century	84
Anosova V. S. Modern approaches to solving the problems of preserving the cultural heritage of Ukraine	87
Bilovus L. I. The USA Ukrainian Diaspora's economic cooperation with Ukraine as one of the factors of Ukrainian self–identification (based on materials from the Ukrainian–language periodicals of the USA)	90
Makhorin H. L. Sources and becoming of veterinary medicine as sciences are in Ukraine	94
Medvid V. O. International technical assistance as one of the tools for supporting the development of democracy and civil society in Ukraine	97
Myna Zh. V. Preservation of state gaining's: architectural monuments of baroque in Ukraine	100
Mikhalevich V. V., Bratus I. V. Preconditives of printing in Europe	103
Myakinchenko I. A. Participation of churches and religious organizations in the lawmaking process during the independence of Ukraine	105
Sologub V. D., Pikhtar O. A. Historical and cultural aspects of orchestral and choral conducting	108
Kedis O. Yu., Ladny A. S. Specifics and historical stages of development of the choral culture of Ukraine	111
Tkach V. M. The role of Polish national minority of Ternopil region in establishing interregional Ukrainian–Polish relations	115
Chirnishchuk N. V. The international dimension of negotiation: the historical and legal aspects	119
Rudenko O. O. Religious ritualism as a factor of political struggle in the Late Roman Republic (60–50–s years of I century BC)	121
Ismailova Zh. M. Formation of national–democratic platform in Azerbaijan after the February Revolution of 1917 (based on the materials of newspaper «Achig Soz»)	123
Asadova A. Glass decorative items found in Barda	128
Asgarova Z. M. Azerbaijani Diaspora in Turkey in the 20–30s if the XX century	129
Akhmedov B. Strengthening the policy of the discrimination of Azerbaijanians of the Gokchyan region of the Armenian SSR in the second half of the XX century	132
Bagirova–Guseynova G. V. Peculiarities of Heydar Aliyev's heritage documentary–information database formation in the libraries of Azerbaijan Republic	134
Garaev E. T. About the personality and activities of Hassan Khan Gajar	137

МІЖНАРОДНА ІНДЕКСАЦІЯ ЖУРНАЛУ

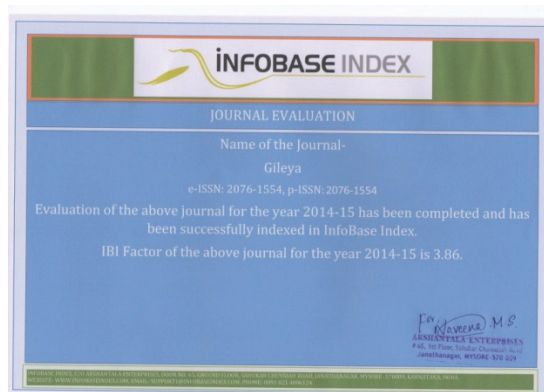
1. **Index Copernicus (Польща)** – міжнародна наукометрична база (Index Copernicus Journals Master List). Даний сайт містить індексування, ранжування і реферування журналів, а також є платформою для наукового співробітництва та виконання спільних наукових проєктів

2. **EBSCO (USA)** – агрегатом повнотекстових видань. Включає в себе 375 повнотекстових баз даних і більш 350000 електронних книг

3. **InfoBase Індекс (Індія)** - комплексна, багатодільова база даних, що охоплює наукові літератури з усього світу.

4. **SIS (Scientific Indexing Services) (USA)** фокусується на цитатах індексації, аналіз цитованості і підтримує бази даних, що охоплюють цитування тисячі академічних журналах. SIS забезпечує кількісний і якісний інструмент для рейтингу, оцінки та класифікації журналів з навчальної оцінки і передового досвіду.

